

Dobová pohlednice Planičkova orloje

Unikátní orloj a orlickoústecké muzeum

Za jakých okolností se Planičkův orloj objevil v Ústí nad Orlicí, nevíme. V 60. letech minulého století byl vystaven v altánku u dnešní městské knihovny jako sbírkový předmět tehdejšího, avšak zanedlouho zrušeného městského muzea. Proto si v roce 1964 orloj zapůjčilo muzeum hodin ve Šternberku na Moravě. K navrácení orloje došlo až koncem 90. let 20. století, již do Městského muzea v Ústí nad Orlicí, avšak ve velmi špatném stavu.

Po jeho dovezení zpět do Ústí nad Orlicí se naskytla otázka, zda orloj vůbec uchovat pro budoucí generace. Jediným bodem v hledání jakékoliv informace o jeho prvotním příjezdu do Ústí nad Orlicí představoval zbytek přepravního štítku ze železniční dopravy z Moravy a destička s textem „majitelka Anna Hornová“, po níž veškeré dosavadní pátrání nemá žádný výsledek. Nakonec ve prospěch jeho zachování, tedy restau-

Výstava těl. výchovy a sportu Čsr. v Pardubicích

Navštivte, budete překvapeni!
Čtete! **Dosud nevidané!** Pozor!

UMĚLECKÁ VÝSTAVA ORLOJŮ

vedle pavilonu bytové kultury.

**Spojená s odborným, poučným a poutavým výkladem.
Sensační vynález krejčovského mistra v Borské trestnici.**

Výstava představuje:

Originál: Astronomické hodiny vynalezené a vyrobené v Borské trestnici z cívek od nítí, zlamaných jehel, papírů, plíšků a hřebů.
Nový dokonalý stroj: Masivní, vážící 6 q, složený ze 16.000 částí

Popis nových astronomických hodin:

1. Vteřník.
2. Hodiny, jichž číselník rozdělen je na 2krát 12 h. a zároveň na 24. h.
3. Tydeník, označující den v týdnu.
4. Číselník, označující datum dne.
5. Měsíčník, udávající měsíce s počtem dní, znázorňuje zároveň zvířetník, t. j. znamení podél ekliptiky, která mají jména podle souhvězdí.
6. Zvířetník, který nám určuje, ve kterém znamení měsíc se nachází.
7. Označovač nepřestupného a přestupného roku.
8. Číselník, jenž označuje týden v roce, počítaje od Nového roku, určující zároveň čtvero ročních období, označených přesným číslem, v kolik hodin a minut vychází a zapadá.
9. Číselník, určující mezinárodní čas na celé zeměkouli.
10. Severní polokoule, na kterých možno přesně stanovit hodinu.
11. Jižní polokoule, v kterékoli části světa.
12. Obloha hvězdná, jevíci se nám v naší oblasti v nočním čase.
13. Východ a západ slunce, současně znázornění délky dne i noci, přesně dle astronomických výpočtů.
14. Východ a západ měsíce, jehož ubývání a přibývání jest názorně na značeno, jak se nám ve skutečnosti jeví.
15. Planetník, určující nám devatero planet ročních.
16. Automatické označení letopočtu.

To vše řídí stroj samočinně.

Vstupné 2 Kč, studující a korporace 1 Kč, děti jednotlivě 1 Kč.
Školní exkurse po 50 hal. za osobu **OBRÁT!**

Letáček z pardubické výstavy orloje Františka Planičky

rování s částečnou rekonstrukcí, promluvil silný příběh jeho tvůrce a především jedinečnost takového exempláře. Tyto skutečnosti přesvědčily nejen pracovníky muzea, ale zejména poskytovatele grantů Pardubický kraj a Ministerstvo kultury ČR, kteří za spolufinancování městem Ústím nad Orlicí přispěli na první dvě fáze jeho obnovy. Třetí fázi dofinancovalo muzeum ze svého rozpočtu. V letech 2009 až 2012 proběhlo restaurování tohoto unikátního hodinového stroje. Jeho konstrukci a funkčnost doslova detektivně objevovali orlojník a akademický sochař Petr Skála a jeho manželka Melanie.

Monumentální unikátního stroje a množství jeho funkcí budí údiv nad schopnostmi, představivostí a nadšením tvůrce, který dle svého vyjádření prostudoval před konstrukcí prototypu tohoto orloje na 600 knih. Věříme, že návštěvníky zaujme jak samotný exponát, tak i mimořádně silný příběh jeho tvůrce.

Edice Oustecké zajímavosti

Interiérový orloj Františka Planičky

Vydalo: Městské muzeum v Ústí nad Orlicí

Text: Zdeněk Skalický

Fotografie: Ladislav Wochotz, Městské muzeum v Ústí nad Orlicí, Muzeum Komenského v Přerově

Grafické zpracování: Jaroslav Prossa

Tisk: Grantis s.r.o., Ústí nad Orlicí

Městské muzeum v Ústí nad Orlicí

17. listopadu 72

Ústí nad Orlicí 562 01

Tel.: +420 465 523 653

E-mail: info@muzeum-uo.cz

MĚSTSKÉ MUZEUM
V ÚSTÍ NAD ORLICÍ

Otevírací doba:

Po: zavřeno

Út až Pá: 9:00 až 11:30, 12:30 až 17:00

So, Ne a svátky: 13:30 až 17:00

[OU] Město Ústí nad Orlicí

Vydalo: Turistické informační centrum

Sychrova 16, 562 24 Ústí nad Orlicí

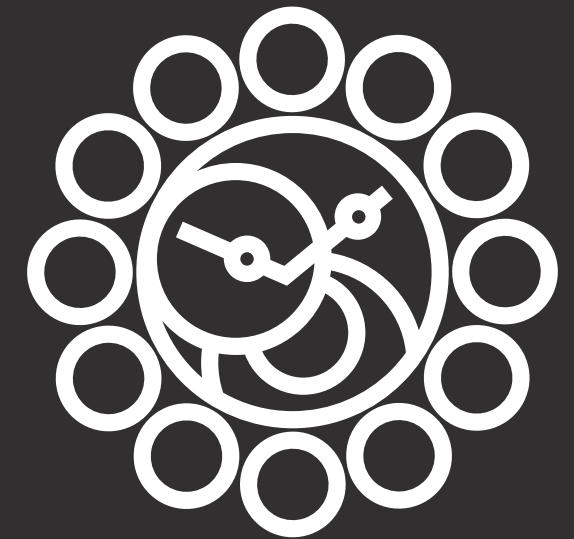
tel.: 465 514 271, e-mail: ic@muuo.cz

www.ustinadorlici.cz

www.poznejustinadorlici.cz

PLANIČKŮV ORLOJ v Ústí nad Orlicí

odměřuj [ou]

Město Ústí nad Orlicí

Interiérový orloj Františka Planičky

Ve stále expozici Městského muzea v Ústí nad Orlicí se nachází jedinečný hodinový stroj – Planičkův interiérový orloj, jediný exemplář svého druhu na světě. Tento rozměrný interiérový orloj sestrojil krejčí a hodinářský samouk František Planička. Příběh vystaveného předmětu a jeho tvůrce je neméně zajímavý a svým způsobem pozoruhodný.

Neobvyklý život tvůrce neobvyklého orloje

František Planička se narodil roku 1872 ve Slatinkách u Prostějova v chudé domkářské rodině. Přestože ho už od dětství zajímalo strojnictví a technika obecně, vyučil se u svého strýce krejčovskému řemeslu. Jako tovaryš procestoval Chorvatsko a Srbsko a ve svých 24 letech si zařídil vlastní živnost.

V roce 1908 zavraždil svoji ženu, za což mu hrozil trest smrti. Nakonec vyvázl s dvacetiletým žalářem, který si začal odpykávat v plzeňské věznici na Borech. Zde, po sedmi letech samostudia odborných knih a nespo-

četných náčrtů, kterými si po své krejčovské práci a jiných povinnostech vyplňoval ve vězení dlouhý čas, sestrojil za pomoci velmi jednoduchých nástrojů (nůž a lžíce) a zbytkových materiálů (dřívka, hadry, nitě a plechovky) hodinový strojek, který nazýval „učňovský orloj“. Lze se jen domnívat, zda tento neobvyklý počín ve vězeňských podmínkách mohl vést k tomu, že František Planička obdržel po 10 letech žaláře milost od vídeňského dvora.

Po návratu z vězení

Od počátku prosince 1918 do června 1919 postavil František Planička na svobodě s nákladem 11 000 tehdejších korun již nový, dokonalejší hodinový stroj. Sám ho označil za „tovaryšské dílo“ – do budoucna totiž plánoval a s velkou pravděpodobností i sestrojil ještě větší a propracovanější orloj, tzv. „mistrovský kus“. Svě dílo symbolicky věnoval nově vzniklému československému státu jako „první orloj Československé republiky na počest všech osvoboditelů českého národa“.

Později ho vystavoval na různých místech republiky (Brno, Ostrava, Pardubice nebo Přerov) a v době vzorkového veletrhu i v pražském Klementinu v roce 1920. Tento stroj se těšil zájmu široké veřejnosti a několikrát jej zmínil regionální tisk. Názorný zdroj poučení v něm spatřoval např. učitel V. Opluštil, posuzoval ho i profesor Vysoké školy technické v Brně V. Novák. Sám František Planička vydal vlastním nákladem v několika verzích svůj životopis s popisem výroby vystavovaného orloje. Dokonce se mu podařilo získat společníka a investora Jaroslava Pacovského, lékárníka z Kralup nad Vltavou. S ním v roce 1921 otevřel firmu s malosériovou produkcí těchto hodinových strojů do interiéru, spočívající převážně v montáži jednotlivých dílů zadávaných u jiných firem. Bohužel o rok později došlo s velkým prodělkem k zastavení výroby. To pravděpodobně zadalo důvod sebevraždy společníka Pacovského. Ze zbylých dílů se až do roku 1927 sestavovaly další orloje, ovšem u konkurenčního podniku kralupského hodináře Pospíšila.

Další životní osudy Františka Planičky nám zůstávají zatím zahaleny tajemstvím. Svůj podivný, ale velmi zajímavý život ukončil vlastní rukou...

František Planička

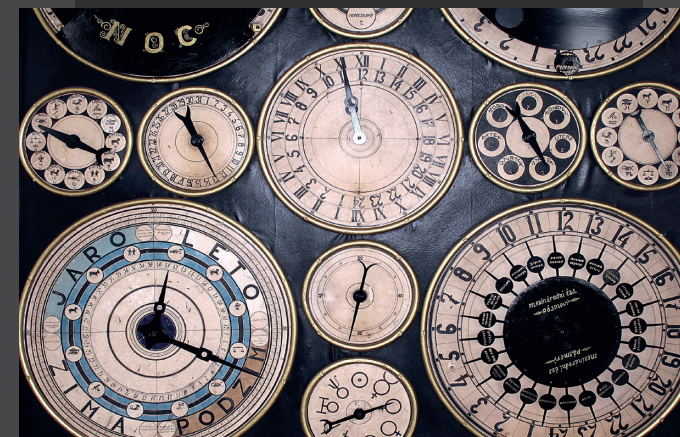
Orloj v expozici orlickoústeckého muzea

Stěhování zrestaurovaného orloje do muzea v roce 2012

Podoba Planičkovy orloje

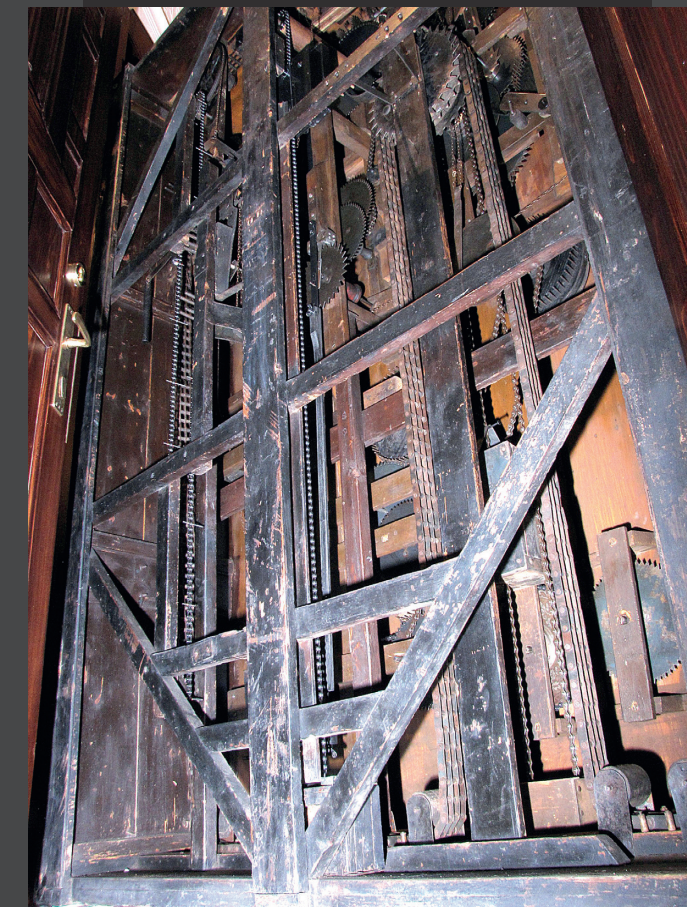
Na orloji je celkem patnáct kruhových ciferníků různé velikosti a jedno „digitální“ počítadlo letopočtu. Kromě běžného denního času zaznamenávaného minutovou i vteřinovou ručičkou, data v měsíci a dne v týdnu, zde můžeme sledovat také polohu Slunce na nebi, délku dne a noci, polohu Měsíce na nebi a jeho fáze. Dále jsou zde ciferníky pro polohu Slunce a Měsíce dle znamení zvěrokruhu. Není opomenuta přestupnost každého čtvrtého roku, roční období, číslo týdne, znamení zvěrokruhu,

Přední strana orloje s ciferníky

slunovrat a rovnodennost. Časová pásma na Zemi jsou znázorněna pomocí vybraných světových metropolí nebo na rozděleném globusu na jižní a severní polokouli, to vše doplněno hvězdným nebem. Jistou záhadou tohoto orloje je jeden menší ciferník, jehož smysl nebyl dosud uspokojivě objasněn. Ručička se na tomto ciferníku otočí jednou za osm let a plynule přechází z jednoho planetárního znamení do druhého. Na ciferníku je těchto znamení devět, proto z jednoho znamení do druhého se račička přesune za jedenáct synodických měsíců. Na tomto ciferníku jsou značky Slunce, Merkuru, Venuše (dvakrát), Marsu, Jupitera, Saturnu, neidentifikovaný symbol a značka Neptunu.

I pouhý letmý pohled na hodinový stroj zezadu prozradí, že jej sestrojil člověk, který se sice hodinářskému řemeslu nevyučil, ale každou součástku vyráběl s obdivuhodnou pílí a vytrvalostí. Mnohé díly zhotovoval Planička doslova na koleně, ručně za pomoci běžného ručního nářadí. Tak možná překvapí řetěz z dřevěných dílků, které jsou pospojované upravenými hřebíky, a dále třeba využití součástek ze šicího stroje či židního kola.

Pohled do útroby hodinového stroje